

TEOLOŠKI RUKOPISI HRVATSKIH FRANJEVACA 18. ST. U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU U BUDIMPEŠTI

Franjo Emanuel HOŠKO

U knjižnici franjevačkog samostana sv. Stjepana Prvomučenika u Budimpešti (*Budapest II, Martirok ut. 23*) nalaze se također rukopisi teološkog sadržaja iz 18. st. kojima su autori hrvatski franjevci. Dio tih rukopisa nastao je radom profesora franjevačke visoke bogoslovne škole u Budimu (1710–1783), a dio radom profesora ostalih triju visokih bogoslovnih škola u provinciji Bosni Srebrnoj, odnosno od 1757. u provinciji sv. Ivana Kapistranskoga, tj. visokih bogoslovnih škola u Osijeku (1724–1783), Petrovaradinu (1735–1783) i Temišvaru (1745–1783). Samo za jedan rukopis Josipa Jakošića se ne može reći da je sastavljen za direktnu školsku upotrebu, dok su ostali rukopisi po svom sadržaju očito razrade pojedinih teoloških disciplina, a po namjeni sigurno predstavljaju priručnike za studente teologije. Pisali su ih sami profesori ili njihovi studenti. Ovi rukopisi stoga mogu pomoći upoznavanju nastavnog programa koji su tada slijedili profesori franjevačkih visokih bogoslovnih škola; mogu biti također na korist proučavateljima povijesti teologije u Hrvata da lakše uoče razinu i kakvoću teološke misli u nas u 18. stoljeću, a ujedno su ovi rukopisi pokazatelj stupnja teološke izobrazbe koju su mogli postići studenti spomenutih škola u to vrijeme.

Budući da su u proučavanju povijesti teologije u Hrvata učinjeni tek prvi koraci, prikladno je upozoriti na ove školske teološke priručnike hrvatskih franjevaca sačuvane do danas u Budimpešti. Osim toga ti su rukopisi teže pristupačni a u cjelovitoj povijesti teologije ili barem u teološkoj bibliografiji u nas jednom će i tim teološkim interpretacijama biti potrebno naći odgovarajuće mjesto.

Premda je zbirka rukopisa u budimpeštanskom samostanu sv. Stjepana Prvomučenika relativno velika, sadrži samo 17 teoloških rukopisa hrvatskih franjevaca iz 18. st. Broj autora je još manji: svega devet. No, literarni teološki rad pojedinih autora je daleko veći nego što to pokazuje broj rukopisa u Budimpešti. Zato ovaj popis teoloških rukopisa samo nadopunjuje broj teoloških djela u rukopisu koja su preostala od profesora spomenutih visokih bogoslovnih škola po drugim sličnim mjestima.

U ovom popisu najprije slijedi kratak bibliografski opis pojedinog rukopisa, a u bilješkama su najkraći biografski podaci o autorima da se tako stekne osnovni uvid u životni i radni ambijent pojedinost pisca. (1)

BRAČULJEVIĆ, Lovro, mlađi, *Dogmata theologica*, Petrovaradini 1769.

Papir; vel. 18,5 x 23 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; kartonski uvez. (2)

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Homo reparatus seu tractatus de sanctissimo incarnationis mysterio*, Temesvarini 1769.

Papir; vel. 18,4 x 22,7 cm; str. /4/+228+/10/; latinska kurziva; autograf; kartonske korice, hrbat u koži.

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Trifolium seu tractatus de actibus humanis, legibus et virtutibus theologicis*, Petrovaradini 1769–1771.

Papir; vel. 18,5 x 23,6 cm; str. /6/+414+/8/; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 1–100	De actibus humanis.
str. 101–268	De Legibus.
str. 269–414	De virtutibus theologicis.

1) Ovaj popis teoloških rukopisa hrvatskih franjevaca 18. st. u franjevačkom samostanu u Budimpešti predstavlja komplementarni doprinos već objavljenom prikazu u prvom broju ovog časopisa FILOZOFSKI RUKOPI SI HRVATSKIH FRANJEVACA 18. ST. U FRANJEVAČKOM SAMOSTANU U BUDIMPEŠTI. To je razlog da ovdje ne ponavljamo biografske podatke o autorima koji su ostavili i filozofske rukopise navedene u spomenutom prikazu.

Bibliografski opis rukopisa i u ovom popisu sadrži samo osnovne podatke: redni broj ovog popisa, signaturu rukopisa u tamošnjoj zbirci, prezime i ime pisca, naslov djela, dimenzije, izgled rukopisa i eventualno broj stranica ili marginalnih brojeva.

2) LOVRO BRAČULJEVIĆ, mlađi, najvjerojatnije je pripadao istoj hrvatskoj obitelji u Budimu iz koje je potjecao ugledni profesor visoke bogoslovne škole u Budimu (1723–1734) i crkveni pisac LOVRO BRAČULJEVIĆ, BUDIMAC (+1737). Godine 1752. ili 1753. je stupio među franjevce Bosne Srebrne. Filozofiju je studirao na filozofskom učilištu u Osijeku i ondje 17. IV. 1757. branio u javnoj raspravi teze svog profesora Tadije Bošnjakovića. Teologiju je studirao u Budimu. Ondje je preuzeo po završenom studiju katedru filozofije (1761–1764). Teologiju je predavao zajedno s Jeronimom Jakočevićem u Petrovaradinu (1769–1773). Iz danas nepoznatih razloga zatražio je 1773. oprost od redovničkih zavjeta, promijenio je ime i prezime u ANTUN LALIĆ, napustio franjevački red i izvjesno vrijeme je djelovao kao svjetovni svećenik. 1780. ponovno se vratio u provinciju sv. Ivana Kapistranskoga, ali je iste godine trajno prekinuo svaku vezu s franjevcima.

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Tractatus aequi et boni seu de jure et justitia*, Petrovaradini 1771–1773.

Papir; vel. 18,7 x 22 cm; str. /2/+298+/10/; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 2–123	De jure et justitia in communi.
str. 124–252	De contractibus.
str. 253–275	De Restitutione.
str. 276–298	De voto.

JAKOČEVIĆ, Jeronim, *Columnae sapientiae Divinae seu tractatus de sacramentis*, Petrovaradini 1773–1775.

Papir; vel. 18,8 x 22,8 cm; str. /2/+366+/9/; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Sastav rukopisa:

str. 3–155	De sacramentis in genere.
str. 156–296	De sacramento Baptismi.
str. 297–366	De sacramento Confirmationis.

JAKOŠIĆ, Josip, *De gratia et alii tractatus theologici*, s. l. s. a.

Papir; vel. 17,5 x 22 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; uvez kartonski, hrbat kožni.

JAKOŠIĆ, Josip, *Introductio praevia in historiam ecclesiasticam; Rudimenta seu fundamenta praecipua instituti nationalis*, s. l. s. a.

Papir; vel. 19,3 x 26 cm; str. 74+74; latinska kurziva; autograf; kartonski uvez.

JANKOVIĆ, Josip, *De Deo uno*, Budaë 1747–1750.

Papir; vel. 16,5 x 21,8 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; kartonske korice, hrbat u koži; na hrptu natpis: „PHILOSOPHIA“.

JEZIK, Ladislav, *Tractatus de Divina gratia, de statu mortuorum et resurgentium, de Deo Creatore*, Essekini 1772.

Papir; vel. 18,7 x 22,3 cm; marginalnih brojeva 216+116+140; latinska kurziva; idiograf; pisar Julijan Bartolović; uvez u karton i kožu.

Sastav rukopisa:

marg. br. 1–216	Tractatus de Divina gratia.
marg. br. 1–116	Tractatus de statu mortuorum et resurgentium.
marg. br. 1–140	Tractatus de Deo Creatore. (3)

JEZIK, Ladislav, *De Angelis*, Essekini 1773.

Papir; vel. 18,2 x 22 cm; marginalnih brojeva 307; lat. kurziva; idiograf; pisar Julijan Bartolović; uvez u kožu i karton.

Sastav rukopisa:

marg. br. 1–106	De Angelis.
-----------------	-------------

MATKOVIĆ, Filip, *Tractatus theologicus scolastico-dogmaticus de ineffabili Verbi Divini incarnatione*. Petrovaradini Anno a Nativitate Verbi Incarnati tertio Olympiadis quadringentesimae quadragesimae tertiae.

Papir; vel. 18,5 x 23 cm; str. /6/+417+/21/; latinska kurziva; autograf; uvez u kožu.

Napomena: Na str. /18/ Matković donosi popis studenata: ukupno ih je 9, a od tog broja dvojica su u IV. godini studija, dvojica u III., jedan u II. i četvorica u I.

PAVIŠEVIĆ, Josip, *Tractatus primus dogmatico-scolasticus de Deo trino (et) de Verbo Dei Scripto sive de divina Revelatione*, Essekini 1772–1773.

Papir; vel. 18 x 22,5 cm; marginalnih brojeva 218+125; latinska kurziva; idiograf; pisar Julijan Bartolović; uvez u karton i kožu.

Sastav rukopisa:

marg. br. 1–218	Tractatus primus dogmatico-scolasticus de Deo Trino
-----------------	---

3) LADISLAV JEZIK (Berkesd, 27. IX. 1733. – Osijek, 13. VI. 1793) je zajedno s Bračuljevićem studirao filozofiju u Osijeku kod Tadije Bošnjakovića (1754–1757), a u Osijeku je slušao i teologiju (1757–1761). Položivši ispit za profesora filozofije, preuzeo je katedru na filozofskom učilištu u Vukovaru (1761–1764). Poslije je predavao teologiju na visokoj bogoslovnoj školi u Osijeku (1764–1775). Vršio je i upravne službe: bio je gvardijan u Osijeku (1774–1777), kustod (1777–1781) i provincijal provincije sv. Ivana Kapistranskoga (1791–1793). U rukopisu je ostavio 8 filozofskih i teoloških svezaka svojih predavanja, a tiskom je objavio teze triju javnih rasprava.

traditus a P. Fr. Joseph Pavissevich in Gymnasio Mursiano...

marg. br. 1–125 Tractatus primus dogmatico-scolasticus de divina Revelatione sive de Verbo Dei Scripto. (4)

PAVIŠEVIĆ, Josip, *De intellectu et voluntate Dei*. Mursae 1776.

Papir; vel. 18,2 x 22 cm; marginalnih brojeva 307; lat. kurziva; idiograf; pisar Julijan Bartolović; uvez u kožu i karton.

Sastav rukopisa:

marg. br. 118–307 De intellectu et voluntate Dei. (5)

SPAIĆ, Ladislav, *Theologia juxta Elenchum tractatum et quaestionum, quae in Scholis nostris singulis quadrienis juxta Mentem Doctoris Subtilis praelegi solent*, Petrovaradini 1765–Budae 1773.

Papir; vel. 17,5 x 23 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; uvez u karton i kožu.

Sastav rukopisa:

De Deo ejusque divinis attributis.

De Deo Trino.

De Deo Creatore.

De divina Gratia.

De Angelis.

De Incarnatione.

4) JOSIP PAVIŠEVIĆ (Slav. Požega, 8. VIII. 1734. – Osijek, 24. XI. 1803) je 1750. stupio u franjevački red. Teologiju je studirao u Budimu, Osijeku i Rimu. Bio je profesor osječkog filozofskog učilišta (1761–1764) i zatim osječke visoke bogoslovne škole (1768–1777). Pavišević je bio vrlo ugledan član franjevačke provincije sv. Ivana Kapistranskoga pa je 11 godina upravljao provincijom kao provincijal (1783–1791; 1797–1800). Danas je od Paviševićevog profesorskog djelovanja preostalo 8 filozofskih i teoloških rukopisa koji zajedno s njegovim drugim rukopisima i tiskanim djelima jasno o njemu svjedoče kao o značajnom književnom i kulturnom radniku u Slavoniji krajem 18. st. (usp. MATIĆ, T., PROSVJETNI I KNJIŽEVNI RAD U SLAVONIJI PRIJE PREPORODA, Zagreb 1945, 74, 86, 87, 91, 95, 116, 126, 128; GEORGIJEVIĆ, K., HRVATSKA KNJIŽEVNOST OD 16. DO 18. ST. U SJEVERNOJ HRVATSKOJ I BOSNI, Zagreb 1969, 186, 191, 217, 242, 267, 269, 271).

5) Pod brojevima 10, 12 i 15 ovoga popisa radi se o istom rukopisnom kodeksu u koji je isti pisar ubilježio predavanja trojice svojih profesora: Jezika, Paviševića i Spaića.

SPAIĆ, Ladislav, *Tractatus de actibus humanis et legibus; Tractatus de virtutibus theologicis*, Budaë 1773–1774.

Papir; vel. 18,2 x 22 cm; nepaginirano; latinska kurziva; idiograf; pisar Julijan Bartolović; uvez u kožu i karton.

VILOV, Stjepan, *Primus ternio theologiae de Libro primo Sententiarum seu tractatus de Deo uno et trino*, Essekin 1724–1728.

Papir; vel. 15,5 x 19,7 cm; listova 234; latinska kurziva; autograf; kartonski uvez.

Sastav rukopisa:

fol. 5r–20r	De natura Theologiae.
fol. 20r–38r	De existentia et essentia Dei.
fol. 38r–55r	De attributis Dei in communi.
fol. 55r–76r	De attributis Dei negativis.
fol. 76r–123v	De visibilitate et invisibilitate Dei.
fol. 123v–156r	De intellectu et scientia Dei.
fol. 156r–163r	De voluntate Divina.
fol. 163r–174r	De divina Providentia.
fol. 174r–188r	De Praedestinatione.
fol. 188r–195v	De reprobatione.
fol. 199v–199r	De potentia Dei.
fol. 200r–234v	Tractatus de Sanctissima Trinitate.

VILOV, Stjepan, *Theologia dogmatica*, Budaë 1735–1736.

Papir; vel. 16 x 21 cm; nepaginirano; latinska kurziva; autograf; uvez u karton i kožu.

Sastav rukopisa:

fol. 1r	Theologia dogmatica in qua confutantur omnes errores tam Philosophorum quam haeticorum secundum ordinem quatuor librorum Sententiarum seu tractatus de Sacra Scriptura, de auctoritate Ecclesiae in interpretatione Scripturae.
---------	---

ZUSAMMENFASSUNG

Die theologischen Manuskripte der kroatischen Franziskaner im 18. Jh. in Franziskanerkloster in Budapest.

In der Sammlung der philosophischen und theologischen Manuskripten der Bibliothek des Franziskanerklosters des hl. Stephanus Protomartyrers in Budapest (Martirok ut. 23) befinden sich auch die Manuskripten der kroatischen Franziskaner die im 18. Jh. lasen die theologischen Disziplinen an den theologischen Hochschulen der Provinz Bosna Argentina vor, bzw. seit 1757. der Provinz des hl. Johannes von Capestrano. Solche Hochschulen waren in Budapest (1710–1783), Osijek (1724–1783), Petrovaradin (1735–1783) und Temisoara (1745–1783).

Dieses Verzeichnis enthält 17 theologischen Manuskripten von 9 Autoren, und zwar von: Lovro Bračuljević, den Jüngsten, Jeronim Jakočević (1739–1790), Josip Jakošić (1738–1804), Josip Janković (+1757), Ladislav Jezik (1733–1793), Filip Matković (1740–1799), Josip Pavišević (1734–1803), Ladislav Spaić (1725–1799) und Stjepan Vilov (+1747).